

PM om *Visible Learning* av John Hattie

Utbildningsforskaren John Hattie från Auckland University publicerade förra året boken *Visible Learning* (2009, Routledge), ett resultat av femton års arbete av Hattie och hans forskargrupp. Boken är en metastudie och den hittills största översikten av hur olika faktorer påverkar elevers studieresultat. Studien har fått ett positivt mottagande internationellt, både bland forskare och i utbildningspolitiska sammanhang. Det finns skäl att anta att vi framöver kommer att se en del hänvisningar till boken även i Sverige.

Syfte och metod

Undersökningen är en meta-meta-analys; dvs. en metastudie av 800 metastudier utförda av andra forskare (sammantaget handlar det om omkring 50 000 undersökningar och över 80 miljoner elever). I studien analyseras sammanlagt 138 faktorer som kan tänkas ha betydelse för elevprestationer. Hatties ambition är dock inte att göra en rankinglista över vad som funkar eller inte funkar. Tvärtemot vänder sig hans sig uttryckligen mot den fixering som råder bland många forskare vid att rada upp ett antal faktorer som "evidensbaserade". Hatties ambition är istället att presentera en sammanhållen och konsistent förklaring till vad som påverkar elevers studieresultat.

Lärares roll hittills undervärderad

Ett viktigt skäl till att studien fått så stor uppmärksamhet är att några av de frågor som varit mest debatterade på skolområdet som klasstorlek, skolstorlek, möjlighet att välja skola, programstruktur eller finansieringsform här visar sig ha liten effekt för elevers prestationer. Dessa faktorer benämner han skolstrukturella. Desto större effekt har istället faktorer som har att göra med hur det ser ut *inne* i skolan.

Hatties viktigast budskap är att inget slår en skicklig lärare, med särskild betoning på samspelet mellan lärare och elev. Det är dock inte tillräckligt för en lärare att tycka om att undervisa, eller att eleverna är engagerade. Lärare måste inse att undervisning inte bara handlar om att lära ut. Undervisning handlar om att löpande få mer kunskap om hur elevernas lärande går till.

Bokens mantra är att undervisnings- och lärandeprocessen måste synliggöras. Det handlar om hur lärarna använder sina kunskaper i interaktionen med eleverna. Här sällar sig Hattie till dem som intresserar sig mindre för ämneskunskaper som sådana och mer för hur lärare använder sina ämneskunskaper i undervisningen.

Synligt lärande kan enligt Hattie bli verklighet när lärandeprocessen formuleras som ett explicit mål för lärare och elev, när utmaningarna är välavvägda, när lärare och elev delar bedömningar om i vilken mån mål är uppfyllda, när lärare och elev ger varandra löpande feedback och när lärare engagerar sig känslomässigt i lärandeprocessen. Mer slagkraftigt sammanfattar Hattie det synliga lärande med att detta äger rum när läraren *ser* lärandeprocessen genom elevernas ögon och när eleverna *ser* sig själva som sin lärare (Hattie 2009:238).

Med titeln *Synligt lärande* visar Hattie också att det är dags att sätta lärares undervisningsförmåga under lupp. Hattie påpekar att undervisningsförmåga ofta betraktas som en privat fråga, där var och en på egen hand är bäst lämpad att avgöra vad som fungerar och inte. Lärare talar sällan sinsemellan om hur man lär ut. Olika lärare anses helt enkelt ha olika undervisningsstil. Enligt Hattie ser man i praktiken genom fingrarna för det mesta i undervisningsväg, förutom grov inkompetens och diskriminerande uppträdande.

Återkoppling och trygg studiemiljö

En viktig förutsättning för det synliga lärandet är att elever löpande får *återkoppling* på sitt arbete. Den typ av återkoppling som åsyftas handlar om att utveckla elevernas kognitiva förmåga. Hur ser elevernas förmåga att "självrapporera" till sin lärare ut. Kan de sätta ord på vad de förstått? Vågar/kan de uttrycka vad de ännu inte förstått?

Man bör dock inte förvänta sig att ökad feedback i sig stärker elevresultaten, säger Hattie. Det centrala är att läraren genom elevernas feedback efter hand får en förändrad uppfattning om vad det innebär att vara lärare. Elevernas återkoppling till läraren om vad de inte förstår och förstår, är i längden viktigare än lärarens feedback till eleverna.

En trygg klassrumsmiljö, med kamratstöd och frånvaro av störande klasskamrater är en annan viktig förutsättning. En *tillitsfull studiemiljö* kännetecknas av att läraren signalerar att det inte finns några dumma frågor, att eleverna vågar berätta ifall de inte förstått, eller vågar be sin lärare att förklara en gång till. Här ses misstag som en förutsättning för det fortsatta lärandet.

Sex kännetecken för framgångsrikt lärande

Hattie lyfter fram sex kännetecknen på ett framgångsrikt lärande:

1. Den enskilde läraren har en avgörande betydelse för elevers prestationer.
2. Läraren visar ledarskap, inflytande, omsorg och känslomässigt engagemang i sin undervisning.
3. Läraren intresserar sig för vad enskilda elever tänker och förstår, och arbetar löpande ge varje elev feedback på lämplig nivå. Läraren förväntar sig framsteg inte bara av elever som har det lätt för sig utan även av elever med sämre förutsättningar.
4. Läraren är medveten om avsikten med undervisningen och vilka de konkreta målen är. Läraren lägger upp sin undervisning utifrån frågan "vad händer i nästa steg?" i syfte att minska avståndet mellan elevernas rådande kunskapsnivå och de målsättningar som finns.
5. Läraren situationsanpassar undervisningen och erbjuder eleverna en bred repertoar av metoder för att nå kunskap (experiment, innötning, återberätta för klassen, problemlösning etc). Det centrala är att läraren synliggör för

eleven vad avsikten med övningen är och vilka kriterierna för måluppfyllelse är.

6. Skolledaren medverkar till att skapa skolmiljöer där misstag välkomnas som ett lärotillfälle, där elever känner sig trygga att lära, lära om och utforska nytt.

Andra faktorer som studeras

Individuella egenskaper/ erfarenheters betydelse

När det gäller individfaktorer spelar elevernas egenskaper och erfarenheter mindre roll. Kön, kost- eller motionsvanor visar sig exempelvis ha liten betydelse. Däremot visar Hattie att elevens villighet att investera i sin framtid, att vara öppenhet för nya erfarenheter har positiv effekt på studieprestationer.

Familjens betydelse

När det gäller familjerelaterade faktorer visar Hatties studie att familjesammansättningen spelar mindre roll för att lyckas i skolan. Däremot har föräldrars tilltro och förväntningar på sina barn stor betydelse för elevernas möjlighet att nå goda resultat.

Skolans betydelse

När det gäller vilken skolan man går i, visar Hattie, som tidigare nämnts att detta har liten betydelse. Plockar man ut två elever med lika begåvning, i ett västland, har själva skolan liten effekt på elevprestationerna. Faktorer som skolstorlek, klasstorlek, programstruktur, finansiering, nivågruppering, tillgång till sommarskolor saknar i stort sett saknar effekt på elevprestationerna.

Här ska inflikas att ovanstående faktorer var och en på sitt sätt säkert kan inverka på lärarnas arbetsmiljö, men de är inte avgörande, enligt Hattie.

Uppmärksamhet i samhällsdebatt

Boken har fått stor uppmärksamhet inom forskning och i utbildningspolitisk debatt i flera länder. Nya Zeelands utbildningsminister har uttryckt att resultaten kommer få omfattande inflytande över utbildningsväsendet i landet. En inflytelserik brittisk tidskrift, *The Times Educational Supplement* har utnämnt boken till ”Undervisningens heliga graal”.

Hattie har själv deltagit i den efterföljande politiska debatten. Med hänvisning till studiens resultat om att klasstorlek inte har särskilt stor effekt på elevers prestationer har han hävdat att mindre klasser enbart är slöseri med skattemedel. Istället föreslår Hattie att man bör lägga pengarna på att höja lärarens löner. Han är heller inte främmande för prestationsbaserade löner.

Hattie har också rekommenderat föräldrar att sluta oro sig för om deras barn går i rätt skola, eller har tillräckligt mycket läxor. Istället bör de fundera mer på lärarens förmåga att ge respons på barnens prestationer. Hattie uppmanar föräldrar att fråga

sina barn om hur läraren följt upp elevernas arbete stället för att fråga sina barn vad de lärt sig i skolan.

Kritik från andra forskare

Studiens stora internationella uppmärksamhet har medfört att Hatties metod och resultat noga nagelfarits av andra forskare. En typ av kritik som riktats mot studien är problemet att isolera en faktor från alla andra. Många av faktorerna samverkar med varandra. Ta klasstorlek till exempel, säger en kritiker. En förutsättning för att få tid till individuell återkoppling till eleverna är att klasserna inte är allt för stora. Hatties studie må visa att en minskning av klasstorlek i sig har liten effekt när den studeras som isolerad företeelse. Men mindre klasser kan i sig skapa goda förutsättningar för lärare att kompetensutveckla sig och få mer tid för sina elever.

En annan kritik handlar om tolkning av resultaten. Hattie väljer att beteckna alla effekter som är mindre än 0.4 som små. När övergår något från att vara en liten effekt, till att bli en medelstor eller stor effekt?

Ytterligare en kritik handlar om hur den beroende variabeln definieras, alltså det som ska förklaras, elevprestationerna. Grundläggande begrepp som "skolframgång" förklaras inte vara tillräckligt väl definierade, skolframgång syftar endast på att eleven klarar de nationella proven i skolår 9. Här har kritiker påpekat att det är bara mycket begränsad typ av elev effekter som täcks in i studien. Hattie påpekar själv att emotionella utbildningseffekter inte tas i beaktande. Men kritikerna menar att perspektivet är betydligt snävare än så. Här saknas mått för förmågan till kritiskt tänkande, tänka nytt, kreativitet.

Svenska reaktioner

Hatties studie börjar få genomslag även i svensk utbildningsdebatt. Detta är tydligen i Skolverkets publikation *Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer hänvisas* (2009). Här hänvisas till Hatties studie ett trettiotal gånger. Hänvisningen till Hattie används framförallt för att ge exempel på vederhäftig, aktuell internationell forskning. Även SKL använder studien som referens till var den internationella forskningen står i dag (SKL 2009a; SKL 2009b). Studien har även diskuterats i *Pedagogiskt magasin* (2009 nr 4). De flesta hänvisningar i svenska sammanhang är mycket positiva, i de få fall de är kritiska handlar det om metodfrågor.

Referenser

Hattie, John (2009) *Visible Learning*. London: Routledge.

Robertsson, Christina (2009) "Läraren är bästa läromedlet" i *Pedagogiskt magasin*, 2009 nr 4.

Skolverket (2009) *Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer*. Stockholm: Fritzes.

SKL (2009a) *Aktuellt om skola och förskola*.

SKL (2009b) *Öppna jämförelser. Konsten att nå resultat – erfarenheter från framgångsrika skolkommuner*.